

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Collaborative learning in conservatoire education: catalyst for innovation

Roemjantsew, T.

Citation

Roemjantsew, T. (2022, April 14). *Collaborative learning in conservatoire education: catalyst for innovation*. ICLON PhD Dissertation Series. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3283568>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3283568>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

SAMENVATTING

SAMENWERKEND LEREN IN HET CONSERVATORIUMONDERWIJS

1. ALGEMENE INLEIDING

In de afgelopen twintig jaar is de kritiek op conservatoriumonderwijs toegenomen, zowel vanuit de maatschappij als vanuit de onderzoeksliteratuur. Ten grondslag aan deze kritiek ligt het feit dat musici in toenemende mate meer en bredere competenties nodig hebben, zoals bijvoorbeeld goed kunnen samenwerken, kunnen reflecteren, en zich flexibel binnen verschillende werkvelden kunnen bewegen, en dat dit soort vaardigheden binnen conservatoriumonderwijs nog steeds te weinig aandacht krijgen. Conservatoriumopleidingen zijn gecentreerd rond een-op-een onderwijs dat met name in het instrumentale en vocale onderwijs overheersend aanwezig is. Dit een-op-een model is in feite een aanpassing van het oudere meester-gezel model waar een meester zoals bijvoorbeeld de pianovirtuoos Franz Liszt (1811-1886) met een groep studenten werkte en zo groepslessen gaf waarin alle facetten van muziek geïntegreerd aan de orde kwamen. Het huidige een-op-een onderwijs sluit weinig aan bij de brede en veeleisende beroepspraktijk waarin musici vaak als cultureel ondernemers aan de slag gaan, in gecombineerde praktijken van spelen, lesgeven, produceren, opnames maken, en samenwerken met musici en andere professionals in multi-, inter-, en transdisciplinaire projecten. Binnen dit soort portfolio carrières nemen musici verschillende rollen aan, in uiteenlopende contexten en samenwerkingsverbanden. Het een-op-een model is hardnekkig verankerd binnen conservatoriumonderwijs. Ondanks dat aan de ene kant er met de integratie van popmuziek in de conservatoria een andere, veel informelere manier van leren zijn intrede deed, en aan de andere kant negatieve en dissonante aspecten van een-op-een onderwijs door onderzoek steeds meer aan het licht kwamen, blijft dit model centraal staan binnen de conservatoriumopleidingen.

Implementatie van samenwerkend leren zou kunnen bijdragen aan het beter voorbereiden van muziekstudenten op hun toekomstige beroepspraktijk. Op dit moment hebben echter relatief weinig conservatoria samenwerkend leren geïmplementeerd. Onderzoek naar samenwerkend leren binnen andere sectoren van het hoger onderwijs toont aan dat deze werkvorm bijdraagt aan gunstige leeropbrengsten en ontwikkelde competenties zoals samenwerkings- en teamwerkvaardigheden en metacognitieve vaardigheden zoals reflectie, en dat studenten meer eigenaarschap met betrekking tot hun studie en loopbaan ervaren.

Het doel van dit proefschrift is om eerst te onderzoeken welke vormen van samenwerkend leren bij de verschillende conservatoria in de praktijk worden gebracht, om vervolgens te kijken naar hoe samenwerkend leren kan worden geïmplementeerd. Om de inzichten in samenwerkend leren in het conservatoriumonderwijs te vergroten, zijn in dit proefschrift de verschillende percepties, observaties en ervaringen van interne belanghebbenden (d.w.z. studenten, docenten en leidinggevendenden) opgenomen in empirische studies, en werd een systematische literatuurstudie uitgevoerd naar samenwerkend leren binnen conservatoriumonderwijs.

2. SAMENWERKEND LEREN IN HET CONSERVATORIUMONDERWIJS

Hoofdstuk 2 bevat een kwalitatieve systematische literatuurstudie waarin empirische studies met betrekking tot samenwerkend leren in conservatoriumonderwijs werden geëvalueerd. De onderzoeksvragen van deze studie waren: (1) Wat zijn de leeropbrengsten van activiteiten behorend bij samenwerkend leren?, (2) Hoe verhouden deze activiteiten zich tot de leeropbrengsten?, en (3) Hoe zijn leer- en onderwijscontextfactoren gerelateerd aan deze leeropbrengsten? Bestudeerd werd met name het onderwijs ten aanzien van de eerste cyclus van de muziekstudie (d.w.z. de *Bachelor of Music*) van verschillende instellingen over de hele wereld, waarbij leeropbrengsten, leeractiviteiten en werkvormen in kaart werden gebracht. Artikelen gepubliceerd tussen 2000 en 2021 werden geselecteerd door middel van gerichte zoekstrategieën en op basis van selectiecriteria. 157 artikelen werden volledig gelezen en beoordeeld, en daarvan voldeden 22 artikelen aan alle selectiecriteria.

Een inductieve kwalitatieve inhoudsanalyse werd gebruikt om de tekstgegevens uit de geselecteerde studies te coderen en te categoriseren. Het categoriseren gebeurde met behulp van een aangepaste vorm van het 3P model van Biggs (2003). Hierdoor konden factoren behorend bij de drie stadia in het educatieve systeem (leeromgeving, werkvormen; het leerproces; de leeropbrengsten) beter in beeld gebracht worden. Om de geselecteerde studies te presenteren werd een narratieve synthese gebruikt. De resultaten van de analyse laten zien dat samenwerkend leren een positief effect had op zowel cognitieve als affectieve leerresultaten, en dat deze sterk werden beïnvloed door de leeromgeving, de werkvorm en de leeractiviteiten. Meer en beter ontwikkelde metacognitieve en sociale vaardigheden kwamen vooral door actieve participatie van

studenten en interactie met studiegenoten binnen de verschillende gebruikte vormen van samenwerkend leren.

Er werden vier verschillende werkvormen van samenwerkend leren gevonden namelijk (1) medestudenten beoordelen (peer-assessment), (2) instrumentale/vocale groepslessen (be-)geleid door een docent, (3) samenwerkend musiceren in ensembles, met of zonder docentbegeleiding, en (4) autonome groepsactiviteiten van studenten. Binnen deze werkvormen ontwikkelden studenten verschillende metacognitieve vaardigheden, zoals kritische, reflectieve, evaluatieve, beoordelings-, communicatie-, discussie- en feedbackvaardigheden, en vergeleken ze zichzelf met hun studiegenoten. Studenten deden ook aan zelfreflectie, ontwikkelden meer zelfvertrouwen, namen verantwoordelijkheid en toonden eigenaarschap over hun eigen leren. Minder of geheel afwezige docentbegeleiding leidde tot meer groepswork, samenwerkings-, sociale, communicatie- en feedbackvaardigheden, en tot meer ontwikkelde metacognitieve vaardigheden zoals reflectieve, kritische en evaluatieve vaardigheden.

De conclusie van deze studie was dat samenwerkend leren in conservatoriumonderwijs binnen de vier genoemde werkvormen een positieve, veilige, student-gecentreerde leeromgeving bleek te bevorderen. Vervolgens ook dat kennisdeling, de ontwikkeling van sociale, metacognitieve en professionele vaardigheden, alsook het bewustzijn van eigen capaciteit en eigenaarschap bij studenten waren toegenomen.

3. SAMENWERKEND LEREN IN TWEE VOCALE STUDIERICHTINGEN

De studie in hoofdstuk 3 beoogt inzicht te geven in de percepties van studenten en docenten met betrekking tot de ontwikkeling van professionele competenties door middel van samenwerkend leren in vocale groepslessen binnen de studierichtingen klassiek en jazz/pop. Het onderzoek had tot doel meer te weten te komen over de leeromgeving waarbinnen groepslessen plaatsvinden, en inzichtelijk te maken wat deelnemers ervaren met betrekking tot de voorbereiding op de beroepspraktijk binnen deze groepslessen. De onderzoeksvraag luidde: Hoe zagen zowel studenten als docenten de ontwikkeling van professionele competenties binnen de collaboratieve leeromgeving van klassieke en jazz/pop vocale groepslessen?

101 bachelor- en masterstudenten en alumni kregen vragenlijsten toegestuurd, waarvan er 60 werden teruggestuurd, en er 34 volledig en bruikbaar waren. Negen

zangdocenten werden geïnterviewd. Om meer begrip te verkrijgen van de voor- en nadelen van vocale groepslessen als vorm van samenwerkend leren, werden zowel kwantitatieve als kwalitatieve methodologieën toegepast, inclusief beschrijvende statistiek en thematische analyse. Hierdoor ontstond inzicht in de prestaties van studenten, hun samenwerking, interactie en hun professionele voorbereiding.

Er werden opmerkelijke verschillen gevonden in ervaringen en percepties van studenten die deelnamen aan de klassieke vocale groepslessen ten opzichte van die van de jazz/pop vocale groepsles. Uit de resultaten bleek dat elementen als improvisatie, reflectie en samenwerking in ensembles vrij laag scoorden bij deelnemers aan de klassieke vocale groepsles en wat hoger bij de jazz/pop vocale groepsles. Deelnemers aan de klassieke vocale groepsles rapporteerden meer gericht te zijn op repertoire en interpretatie, terwijl bij jazz/pop de nadruk lag op improvisatie en thema's als ritme, tekst, ademhaling, concentratie, meditatie technieken en podiumpresentatie. Een ander opmerkelijk verschil zat in de interactie tussen studenten en de actieve betrokkenheid in de groepsles: in de klassieke vocale groepsles was de groep groot en ervoeren studenten dat ze passief zaten te luisteren als publiek, behalve als ze op het podium les kregen; in de jazz/pop vocale groepsles rapporteerden studenten een actieve deelname in een kleine groep, waar ook veel ruimte was voor het geven en ontvangen van peer feedback. De deelnemers aan de klassieke vocale groepsles misten juist het geven van feedback aan elkaar.

Hoewel alle studenten vocale groepslessen als waardevol beschouwden, zouden ze graag meer activiteiten willen gericht op samenwerkend leren waarbij dan de ontwikkeling van bredere professionele competenties voorop zou moeten staan, zoals bijvoorbeeld allerlei vormen van ensemblespel. Ook de samenwerkingsvaardigheden die nodig zijn in de beroepspraktijk zouden aan bod moeten komen. Het organiseren van en deelnemen aan groepslessen staat niet gelijk aan samenwerkend leren. Het ontwerp van dergelijke groepslessen moet gericht zijn op activiteiten die samenwerkend leren bevorderen.

4. PROFESSIONELE ONTWIKKELING VAN DOCENTEN EN ONDERWIJSINNOVATIE DOOR ACTIEONDERZOEK

In hoofdstuk 4 staat de professionele ontwikkeling van docenten en innovatie van hun onderwijspraktijk door middel van actieonderzoek centraal. Om

conservatoriumonderwijs meer af te stemmen op de eisen en veelzijdigheid van de beroepspraktijk zou er een grotere verscheidenheid in didactiek en werkvormen moeten zijn, waaronder vormen van samenwerkend leren. Dit vraagt een andere benadering van de onderwijspraktijk alsook andere competenties van docenten. Uit verschillende studies is gebleken dat actieonderzoek door docenten zowel professionele ontwikkeling als innovatie en verbetering van hun onderwijspraktijk stimuleert. Een literatuuronderzoek liet zien dat er met betrekking tot actieonderzoek van docenten binnen conservatoriumonderwijs echter zeer weinig studies gepubliceerd zijn; er werden slechts enkele studies gevonden.

De studie in hoofdstuk 4 bestudeert actieonderzoek van twee docenten. Daarin werd gebruik gemaakt van een meervoudige gevalstudie, inclusief een gekruiste gevalsanalyse van de twee individuele gevallen, op basis van interviews met en reflectieverslagen van deze docenten. De onderzoeksvragen van deze studie waren: (1) Hoe ervaren docenten hun professionele ontwikkeling door middel van actieonderzoek?, en (2) Hoe ervaren docenten het verbeteren van hun onderwijspraktijk door middel van actieonderzoek? Het actieonderzoek van deze twee docenten liet zien dat zij (1) zich professioneel ontwikkelden door studie van pedagogische onderwerpen en literatuur en ook door zelfreflectie en discussies met collega's, en (2) veranderingen en verbeteringen aanbrachten in hun onderwijspraktijk, alsook verschillende onderwijs- en leerstrategieën implementeerden, zoals vormen van samenwerkend leren.

De beide projecten vonden gedeeltelijk plaats tijdens de COVID-19-pandemie en lockdown, wat invloed had op de organisatie en inhoud van lessen. Door de lockdown en sluiting van de leslocaties ontstonden wel onzekere gevoelens bij de docenten maar het leidde ook tot positieve uitkomsten, zoals het inzetten van samenwerkend leren en blended learning.

Door het doen van actieonderzoek ondervonden docenten belangrijke veranderingen in hun houding en opvattingen over leren en lesgeven: hun ideeën en opvattingen over wat kennisoverdracht is veranderde totaal. De docenten verwoordden dit als een verandering van docent-gecentreerd naar meer student-gecentreerd lesgeven. Bovendien ervoeren ze een beter begrip van hoe hun studenten nu daadwerkelijk leren.

5. OBSERVATIES EN PERCEPTIES VAN CONSERVATORIUMLEIDERS OVER CURRICULUMHERZIENING

Het doel van de studie in hoofdstuk 5 was om door empirisch onderzoek inzicht te krijgen in de observaties en percepties van Vlaamse en Nederlandse conservatoriumleiders ten aanzien van curriculumontwikkeling en de aansluiting van het curriculum op de beroepspraktijk. De onderwerpen binnen de semi-gestructureerde interviews waren gebaseerd op theoretische uitgangspunten uit de literatuur. Twaalf leiders van conservatoria in België (Vlaanderen) en Nederland werden geïnterviewd. Deze leiders werden gevraagd te reflecteren op het geïmplementeerde curriculum, en eerdere en potentiële curriculumhervormingen in relatie tot de beroepspraktijk, didactiek en docenten. De onderzoeksvragen van deze studie luiden: (1) Hoe bezien en ervaren leiders van de conservatoria de relatie tussen het curriculum en de beroepspraktijk?, (2) Hoe ervaren conservatoriumleiders de competenties van hun docenten?, en (3) Wat is er nodig volgens conservatoriumleiders om de ontwikkeling van professionele competenties bij studenten te bevorderen?

De directeuren hadden verschillende percepties van de beroepspraktijk. Hoewel niet alle directeuren een concreet beeld hadden van de beroepspraktijk van hun alumni, noemden ze het lesgeven op muziekscholen of in de privé-lespraktijk, en een diversiteit aan activiteiten als uitvoerend musicus als werkzaamheden. Uit de interviews bleek ook dat conservatoriumdocenten vooral een grote expertise op het gebied van muziekuitvoering werd toegedicht. Met betrekking tot didactiek en pedagogiek merkten de directeuren op dat het één-op-één-model alom vertegenwoordigd binnen het hoofdvak gebied, hoewel er wel uitzonderingen waren bij bepaalde hoofdvakken, zoals bij slagwerk en zang, of bij docenten die op eigen initiatief groepslessen organiseerden. De leiders van conservatoria zagen een langzame verschuiving van docent-gecentreerde naar meer student-gecentreerde didactiek. Docenten werden gezien als zeer autonoom in hun lespraktijk, niet erg betrokken bij de instelling, en niet verbonden met de wereld van de studenten.

Conservatoriumleiders hadden geen specifieke of expliciete gedachten met betrekking tot het aanspreken van competenties als probleemoplossende vaardigheden, coöperatieve, en communicatieve vaardigheden, en een reflectieve houding ten aanzien van de toe te passen werkvormen en didactiek binnen instrumentale en vocale hoofdvakken. De organisatie van groepslessen waarin deze competenties aan bod

zouden kunnen komen, werd voornamelijk aan de docenten zelf overgelaten. Ook zagen conservatoriumleiders echte didactische veranderingen als een taak van de docenten.

6. ALGEMENE DISCUSSIE EN CONCLUSIES

Hoofdstuk 6 geeft een samenvatting van de vier onderzoeken in relatie tot de onderzoeksdoelstellingen van het proefschrift namelijk, (1) het bestuderen van ervaringen met en percepties van bestaande vormen van samenwerkend leren en (2) het inzichtelijk maken van de factoren die van invloed zijn op de implementatie van samenwerkend leren. De perspectieven van studenten, docenten en conservatoriumleiders worden besproken in relatie tot factoren als samenleving en beroepspraktijk, en het hogeronderwijsbeleid. Daarnaast wordt ook de relatie besproken tussen huidige en mogelijke didactische benaderingen, leeractiviteiten en leerresultaten.

Daarnaast wordt in dit hoofdstuk een model gepresenteerd waarmee de verbanden en relaties tussen genoemde factoren en belanghebbenden inzichtelijker worden gemaakt, en vervolgens wordt dit model ook gebruikt om in te zoomen op de factoren per belanghebbende. Daarna worden factoren die van invloed zijn op de innovatie van conservatoriumonderwijs besproken. De implicaties voor de praktijk bevatten aanbevelingen voor het implementeren van samenwerkend leren, zoals (1) het vaststellen van overkoepelende principes om het implementatieproces te begeleiden, (2) het verzamelen van voorbeelden uit de beroepspraktijk waarin samenwerkingsvaardigheden nodig zijn, (3) reflecteren op hoe studenten leren in plaats op wat ze leren, en (4) het overwegen van maatschappelijke verbinding door middel van discipline-overstijgende samenwerkingen. Implicaties voor docenten en conservatoriumleiders bestaan uit zich verder professioneel ontwikkelen, reflecteren op hun respectievelijke rollen en verantwoordelijkheden, en het ondersteunen van en deelnemen aan een professionele leergemeenschap binnen het instituut. Implicaties voor studenten zijn bijvoorbeeld een sterker bewustzijn van het eigen handelen met betrekking tot leren en ontwikkelen. Beperkingen en implicaties voor toekomstig onderzoek zijn opgenomen ter ondersteuning van een groter bewustzijn van de waarden en voordelen van samenwerkend leren als katalysator voor verandering en innovatie van het conservatoriumonderwijs.